

שמעתא למיקתא

האם ניתן לאסור ולהתיר, לטמאות ולטהר על ידי זכוכית מגדלת

הרבה דינים בתורה תלויים בראיית האדם, כגון בדיקת תולעים, פסולי ד' מינים, צורת האותיות שבסת"ם ועוד. ויש לדון אם ניתן להכריע ע"פ ראייה ע"י זכוכית מגדלת המגלה מה שעין רגילה אינה רואה, בין לקולא בין לחומרא.

והנה **הרשב"א** (סי' ערה) כתב דתולעים דפולין שסמוך לגמון מצוי בהן במקום הרחש מקום שחור, דהרחש הוא מיד נודע מקומו שמקומו משחיר והוא **קטן מאד מאד**. וכמה פעמים נסניו ונטולין אותו ממקומו והוא רוחש והולך. ולפיכך אנו מורגלין שבכל מקום שמשחיר בפולין נוטלין קצת בעומק וזו היא בדיקתו והכשרו, ע"כ. והביאו **הב"י** (סי' פד עמ' קלה. ד"ה וכתב עוד). ומבואר בדבריו דאפילו תולעת שהיא קטנה מאוד אסורה, אע"פ שלא רואים את צורת התולעת עצמה אלא את מקום הרחש. וכן מבואר **בחינוך** (מצוה קסה) דאפ"י קטנה שבקטנות אסורה. [ועי' **בש"כ** (פ"ג הגה קה) שכת' בשם **הגרש"א זצ"ל** ד"ל דתולעים שא"י אשיגועו למצב כזה שיהא אפשר להבחין בחיותו וברחישתו לא שייך כלל לכנותם בשם שרץ השורץ. אלא דשוב חזר בו מפני שנודע לו מבאי ביתו של החזו"א זצ"ל, שחשש בזה לאיסור תולעים, וגם נודע לו כי לפני שהכנימות מתכסות בקליפה המגן, גם בעין רגילה יכולים להרגיש קצת ברחישתו, ע"כ].

וגדולה מזו מצינו **בספר הברית הובא בחכמת אדם** (בינת אדם סי' לד אות מט) שנתברר שהמסתכל בזכוכית שקורין "מיקרישקאפיע" יראה כל החומץ מלא תולעים וע"כ אסור לאכול חומץ שאפ"י סינון לא מהני, ע"כ. ומבואר מדברי ספר הברית דזכוכית מגדלת קובעת איסור. וכן משמע **מהשאלת יעב"ץ** (ח"ב סי' קכד) דכת' דהכנימה (שקורין מילבי"ן בל"א) הנמצאת באורז, דישנו בבדיקה ע"י חמום וראות עין יפה ומבדקי נמי בשמשא או ע"י כלי זכוכית מגדיל מראית הבריות הקטנות. ואם נמצאו בו בודאי נאסר כלו ואין תקון לאכלו. וכן פסק **הפתי"ש** (סי' פד סס"ק ח). ועיין **במנהגי החת"ס** (פ"י אות יח).

ובתפארת ישראל (ע"ז פ"ב מ"ו בועז אות ג) כתב בשם אחד מגדולי הדור שרצה להתיר דג אחד דמית שראה במיקראסקאפ, והוא זכוכית המגדיל, שיש לו קשקשין. מבואר שאותו גדול סבר דאזולין בתר ראייה בזכוכית אף **לקולא**, והובא **בדרכ"ת** (סי' פג ס"ק כא). ואע"פ **שהתפאר"י** (שם) גופא מסיק לא כדבריו, היינו כי קשקשת צריכה להיות "לבוש" וזה אינו רק נקודה קטנה שלא שלטה בו העין וודאי לא נקרא לבוש, דכי ס"ד בשיעור ד' מינין בלולב שנלך בתר השיעור הנר' בהזכוכית אע"כ התורה אמרה לנו רק לסמוך על הדבר הנר' בלי זכוכית, ע"כ. ולפ"ז משמע דאף הוא יודה בדבר שאינו תלוי בשיעור אלא במציאות דאזולין אף בתר ראייה בזכוכית אף לקולא. ועי' לקמן בשם **הגר"ק שליט"א**.

אולם כבר יצא לדחות דבריהם **בערוה"ש** (שם אות לו) כי לא אסרה תורה במה שאין העין שולטת בו דלא ניתנה תורה למלאכי השרת, דא"ל"כ הרי כמה מהחוקרים כתבו שגם כל האויר הוא מלא ברואים דקים מן הדקים וכשהאדם פותח פיו בולע כמה מהם, אלא ודאי אף אם כן הוא כיון שאין העין שולט בהם לאו כלום הוא, אמנם מה שהעין יכולה לראות אפ"י נגד השמש ואפ"י דק מן הדק הוה שרץ גמור, ע"כ. וכן מבואר **בחכמת אדם** (שם ד"ה אדך) דדוקא אם נראים בשמש אסורים. [א.ה. עי' **בע"ז** (לט). לענין בדיקה לאור השמש דאמרו נקטה להדי יומא כו'. וכן **בב"ח** (סס"י פד) מבואר דמ"מ בעינן בדיקה בשמש].

וכ"כ **הגר"ש קלוגר זצ"ל** (טטו"ד תני קו"א סי' ג) דהבדיקה בכלי ע"פ דין לאו ראייה היא "להחמיר", וכ"ש דאינו ראי' "להקל" על ידו כיון דלא נחשבת בדיקה כלל, ע"כ [ועפ"ז כתב דלא מהני בדיקה מתולעים ע"י זכוכית. ולכאורה דבריו צ"ע שהרי ע"י זכוכית בודאי הבדיקה מעולה יותר. וכן תמה עליו **בשבט הלוי** (ח"ז סי' קכה). ואפשר דס"ל להגרש"ק זצ"ל שיש לחוש שמא הזכוכית יטשטש לו הראייה, ועי' **בברכ"י** (ח"ו"מ סי' לה אות יא)]. וכן מבואר **בדובב מישרים** (ח"א סי' א), ושם איירי לענין אותיות הנראות שאין דבוקות ע"י זכוכית. וכן דעת **השבט הלוי** (ח"א סי' ז אות ח וח"ד סי' קמב אות ב). ועי' **במשנה הלכות** (ח"ז סי' ט) **ובתשובות והנהגות** (ח"א סי' תרכח ח"ג רס"י שכב, רס"י שכה)].

ובאג"מ (יו"ד ח"ב סי' קמו ד"ה ומה) כתב בשם **הגר"ח מבריסק זצ"ל**, שהתורה לא אסרה אלא תולעים ושקצים ורמשים שנראים 'לעינינו' ולא הנראים בזכוכית מגדלת. ועי"ש שהביא בשם הגאון ר' שמחה זעליג זצ"ל שאמר שאין להתחשב במראות דמים עם מיקראסקאפ, וכן לא ברבוע של תפילין ופגימת סכין פגיטה וכדומה, שג"כ הוא דין ברור ופשוט שלא שייך להתספק כלל, ואף אנחנו קטני קטנים ידענו זה לדבר פשוט שא"צ לפנים. כי לא הוזכר זה בגמ' וכל הדורות הכשרים הגאונים והצדיקים והחסידים לא השתמשים במיקראסקאפ, וברור שהם קיימו כל דיני התורה ולא נכשלו בשום דבר אף באונס, ע"כ. וכבר כתב בעל **השואל ומשיב** (יוסף דעת יו"ד סי' ששה סע' ח) שבכל שיעורי חז"ל לא אזולין רק ע"פ דרכי הטבע ולא לפי תחבולות מחכמות שהמציאו אנשים בימינו, ע"כ.

ויעויין **באבן האזל** (ק"ש פ"א ח"א סי' ג אות ז ד"ה והנה הרב) שהביא **דהרב ר"ד בהר"ן זצ"ל** אמר דמה שאין אנו רואין צאת הכוכבים בזמן תלתא רבעי מיל זוהי מסיבת **התמעטות ראות העינים** דהלא אמרו בבכורות (נד): דרועה רואה ט"ז מיל ונאחנו אין במציאות לראות במרחק כזה ומוכח דהראיה שלנו נתקלקלה. ועי"ש שכתב דמשערים שזוהי בשביל שמשמששים במנורות גדולות בלילה, שבימי חז"ל היו משתמשים בנרות קטנות, ושמעתי שהבדואים שמשכנם בשדות רואים גם עכשיו מרחוק מאוד.

אולם טענתו שייכת בעיקר לענין ראייה ממרחקים כי במקום שיש אור הראייה נחלשת. ובלאו הכי **הגרש"א זצ"ל** (חליכות שלמה תפילה פ"ד הגה 78) דחה דבריו דאי משום הא אין להתחשב בזה בכל כה"ג, כי הדבר ברור שהתורה ניתנה לבני אדם שבכל דור ודור לפי חושיהם הטבעיים. ועי"ש דמ"מ אם רואה איזה ממשות לעין ודאי צריך בדיקה שהרי אם היא באמת תולעת הרי הוא רואה אותה ממש, ורק חסרון ידיעה יש כאן שאינו יודע אם היא תולעת, אבל כל שאין נרא' לעיניו דבר מה או שאין ניכר בבגד מראה אדמומית כלל אין זה כלום ואין להחמיר בזה (מיהו אם כבר הסתכל וראה יתכן שיש להחמיר לפעמים) וכמ"כ לענין אתרוג אם הבחין בנקודה כלשהי שאין ניכר לעין שיש בו חסרון כלל, ועי"י המכשיר ראה שהוא חסר, אין להתחשב בזה כלל והריהו אתרוג כשר ומהודר, ע"כ.

וכן פסק **השבט הלוי** (ח"ד סי' קמב אות ב) דאין אנו מתחשבים בזכוכית מגדלת **לא להקל ולא להחמיר**. ועי"ש (ח"א סי' ז אות ח) דמ"מ זה דוקא במי שיש לו ראי' טובה ובריאה, אבל כגון אגן הרבה פעמים משתמשים בזכוכית מגדלת כדי להשלים קוצר הראות שבעין, שבאופן כזה הזכוכית מגדלת אינו מעמיד את הראות רק על ראות הטבעי, אבל ככה"ג דצריך לזה מגדלת חזקה גם לבריאי ראות, פשיטא דאין לצרפו, ע"כ. וכן דעת **הגרש"א שליט"א זצ"ל** [אשרי האיש ד' מינים עמ' ריא אות יג] שזכוכית מגדלת לא קובעת שום הלכה בין לקולא בין לחומרא רק מה שנראה לעין.

ודעת **הגר"ק שליט"א** (נדח עמ' פו שער הציון יא) לענין בדיקות, דאע"פ שא"צ לחפש ע"י זכוכית אם יש דם אם לא נר' בעינים, כי מסתמא אין, מ"מ אם הסתכל ומצא דם טמאה כי נדה מטמאה בכל שהוא והרי יש כאן מציאות של דם, ולא דמי לשרצי הנ"ל כי התורה לא אסרה מה שלא נר' לעין אולם טיפת דם שנר' רק ע"י זכוכית מגדלת כיון שהוא דבר מיקרי ולא מצב קבוע שמוציאים טיפה בלבד א"כ הרי הוא בכלל דינא דדם כל שהוא מטמא, ע"כ. והנה אע"פ שע"פ התפא"י הנ"ל יש מקום לומר כדבריו, מ"מ משאר הפוסקים משמע דזכוכית מגדלת אינה קובעת כלל. וכ"כ **בשיעורי שבט הלוי** (סי' קפג על השי"ד ס"ק ב עמ' ט) דכל שאינו נר' לעין רגילה רק בזכוכית מגדלת מבואר בגדולי האחרונים דאינו כלום לדיני התורה, ע"כ. וכן דעת הגא"מ והגרש"א זצ"ל הנ"ל, ובר מין דין עי' **בזית רענן** (ח"א יו"ד ח"ב סי' ב ד"ה הנה) שכת' דעדים נחשבים כאינם בדוקים לטיפות קטנות כאלה. וכ"כ **בשיעורי שבט הלוי** (סי' קצ על סע' לג) בשם החזו"א. ומ"מ ישאל שאלת חכם.

האם מהני לסלק ריח רע לת"ת ותפילה, ע"י מטהר אויר

כתב **המחבר** (סי' עט ס"א) היתא צואת אדם מאחריו צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח, אפ"י אם יש לו חוליו שאינו מריח צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח למי שמריח. ומלפניו צריך להרחיק מלא עיניו.

ובס"ב כתב דאם היתה במקום גבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה טפחים או שהיתה בבית אחד והוא בבית אחר, אפ"י הפתח פתוח ויש בו צידה ורואה אותה אם אין לה ריח רע יכול לקרות דכיון שהיא ברשות אחרת קרינן בה שפיר והיה מתחן קדוש להראיש, אבל להרשב"א דוקא כשאינו רואה אותה. ואם יש לה ריח לא מהני הפסקה ולא שינוי רשות. וי"א דכי היכי דהפסקה מועלת לצואה עצמה הי"נ מועלת לריח רע שלה.

וכתב **הפ"ח** (סי' ב ג) דהעיקר כדברי האומרים דלא מהני הפסקת רשות לריח רע. וכ"כ **הגר"ז** (סי' ז) וכ"כ **השנ"ב** (סי' ט) דהאחרונים הכריעו כדעה דאם יש לה ריח רע לא מהני הפסק ולא שינוי רשות (וא"כ בעינן ד"מ במקום שכלה הריח, ויש מקולין דבזה די עד מקום שיכלה הריח לבד - שם ס"ק י"ז ובב"ל). ומ"מ כתב (סי' י"ח) דמי שיש לו חוליו שאינו מריח אחרת דמי להקל בזה במקום הדחק. וכבר עוד [בס"ק י"ט] דאם העבירו צואה בבית ושאר ע"י ריח רע בבית יש להחמיר, מיהו י"ל דמי שאינו מריח מותר לקרות בזה [מ"מ].

ובפתח הדב"ר (סי' ב) כת' דיש לדעת אי שפיר דמי האי דנהגי כשיש ריח רע בבית בתוך הלימוד מאחזיין את האור בבגד בלוי ומבאיין אותו תוך הבית כשהוא דולק ומעשן, ומכח הריח נור אין מריחין הריח רע, אי שרי להו לחזור ללימודם או לא, ואם הי"ה בקי"ש.

והשיב דזה שנים רבות שמע מגדול אחד ז"ל שמפקפק בזה שאין זה תקון להתיר, שאין ריח השריפה דוחה לחוץ את הריח רע ועדיין ישנו שם אלא שגובר ריח השריפה, ואכתי אסור בדי"ת כל אותו המקום שהגיע שם הריח רע, אלו דבריו ז"ל. ולעני"ד יש לעמוד בזה דלכא"ו מדינא דקמן כותיה משתברא דאין הדבר תלוי במה שמריח הריח, דהא חזינן דהתותרין הזה מחמת חוליו אינו מריח ואפ"ה כיון דהריח רע עומד במתנה לא קרינן בה מתחן קדוש, אלא דיש לדחות דלא דמי דשאני התם דהריח הרע ישנו בבית גלוי ומפורסם לכל הבאים, ועי"כ הריח אינו אלא מצידו, משא"כ בנידון דידן שכל העומדים שם מריחים היטב אלא שהריח רע נחבטל מצד שרבה עליו ריח השריפה, א"כ אפשר דה"ל כמאן דליתיה ושרי.

ועוד יש להקל בנידון דידן שהריח רע מגיע מחדר אחר, דהא כתב **המג"א** (סי' ט) דבכ"ה"ג שאין הצואה נמצאת כעת בחדר מי שאינו מריח מותר לקרות, ו**בפמ"ג** [משב"ז ס"ק א] כתב דכל שהצואה בחדר אחר די במה שאין מגיע לו הריח הרע, הרי דאף שמגיע לאחרים נקטינן להקל בהפסק מחיצה, כ"ש בנידון דידן שנתבטל הריח רע בבית ההוא לכל העומדים ע"י רבוי ריח אחר. עכ"ד.

ועי' מ"ש בחי"ג בהשטות דמצא להרב זכ"ח אבות דפשט נמי דמהני ביטול לריח רע ע"י ביטול בריח אחר, ושמה שכיוון לדעת עליון בספקו ובפשיטותו, ע"י ע"ש ס"ק א] דאם העביר להקל אפ"י באותו החדר וכדברי הזכות אבות שלא חילק בין אותו החדר לחדר אחר.

ובחסד לאלפים (סי' ע"ט אות ג וסי' פא אות א) כת' בסתמא דמהני להעביר את הריח רע ע"י ריח אחר. וכ"כ לדינא **ביפה ללב** [לר' יצחק בן הגר"ח פלאני סי' ע"ט ס"ק א] דאם העביר הריח רע בריח טוב ע"י איזה מגומר באופן שלא ישאר ריח רע בכל אזורי הבית שפיר מהני כמ"ש להדיא החס"ל [אות ג] וכן הסכים לדינא מו"ר דיינא הרב פתח הדביר [אות ב] ע"ש.

האם מותר לגרום ברכה שא"צ לצורך מאה ברכות

איתא במנחות (ג.ג.) דחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנהא "ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך" אל תיקרי "מה" אלא מאה, ועייניש ברש"י. ועיי עוד באבודרהם (סוף הלי ברכת המצות) דאם יכול להוסיף על מאה ברכות הרי זה משובח. והשו"ע (סי' מו סעי' ג) כת' חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות "לפחות". ועיי בערוה"ש (שם סוף אות א). וכתב בקרן אורה (מנחות שם) בטעם הדבר למען הדבק בו זכרון השם הגדול ואהבתו ויראתו.

ועיי בהליכות שלמה (פכ"ב הכ"ה), בשבט הלוי (ח"ה ססי' כג) ובתשובות והנהגות (ח"ב ססי' קכט) שרק אנשים חייבים בזה אבל נשים פטורות, אולם שיטת הגריש"א שליט"א [זצ"ל] (בישיב משה עמי יט) שגם נשים חייבות.

ועיי בתורת חיים (סופר סי' מו סיק' ז) דמסתפק אם היום הולך בזה אחר הלילה או להפך. ודעת הגרש"א זצ"ל (הליכות שלמה פכ"ב אות כג) דהיום הולך אחר הלילה שלפניו. וכ"כ בצל החכמה (ח"ד סי' קנח). ובתשובות והנהגות (ח"ב סי' קכט) כת' דאם חיסר מהמאה ברכות יש לצרף דעת כמה מגדולי הפוסקים דס"ל שמאה ברכות כל יום היינו במשך יום ולילה שלאחריו וכעין קדשים שהלילה הולך אחר היום. ודעת הגרש"א זצ"ל (שם) דברכהמ"ז של סעודה שלישית שבת אם מברך לאחר צאה"כ מסתבר דשייכי ללילה, וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"ד סי' ס). אולם בשבט הלוי (ח"ה סי' כג) נקט דברכהמ"ז דסעודה ג' בשבת אף בלילה מצטרפת למאה ברכות של שבת].

ולענין המברך ברכה א' וכוונתו לפטור כמה דברים מצינו בפלתי (סי' יט ססי' ה) שכתב דמי שיש לו לכסות דם עופות הרבה מברך על כיסוי ראשון ואח"כ מכסה והולך בלי ברכה ואם תחלת דעתו בברכה על כל דם שיכסה מקיים ב' מצות, מצות כיסוי ומצות ברכה, דאף שאין מברך עליה מ"מ כיון דבתחילה היה דעתו על כיסוי זה הוי ליה כאילו בירך על כיסוי זה פעם שניה וברכה עולה לכל ונוטל שכר ברכה וכיסוי. עיי"ש שהוכיח כן מהגמ'. אלא דאף לדבריו י"ל דאע"פ דהוי כאילו בירך, מ"מ לענין מאה ברכות י"ל דבעינן שיברך בפועל, בפרט לפי מש"כ הקרן אורה הנ"ל שטעם התקנה היא כדי לשנן ולזכור מלכותו ית' די"ל דלא מהני. וכן נקט ברב פעלים (יו"ד ח"ב ססי' ב ד"ה ברם בשה"ק) והביא ראיה מדברי הרמב"ם (תפילה פ"ז ה"ד) דבכה"ג נחשב לברכה א', עיי"ש.

והנה בשבת מחמת דליכא י"ח ברכות בתפילה נחסר מנין מאה ברכות וכמ"ש במ"ב (סי' מו ססי' יד סי' רצ סעי' א), ועיי"כ יש להשתדל טפי להרבות ברכות כדי לקיים חיוב זה ועיי שו"ע (סי' רצ סעי' א).

ויש לדון אם מותר לגרום ברכה שא"צ כדי להגיע למאה ברכות. וכגון הנמצא באמצע אכילה האם רשאי לשנות מקומו כדי להתחייב שוב בברכה וכן כל כיוצא בזה, דהרי י"ל שהגורם ברכה לצורך מצוה בכלל "ברכה הצריכה היא".

ובאמת כבר מבואר בשו"ע (סי' רצ סעי' א) דלגרום ברכה שא"צ לצורך מצוה שרי, שהרי כתב דאם בשבת נמשכה סעודת הבוקר עד שהגיע זמן המנחה יפסיק הסעודה ויברך בהמ"ז ויטול ידיו ויברך ברכת המוציא ויסעוד סעודה שלישית, ונכון הדבר, שאם לא היה עושה כן מאחר שנמשכה סעודת הבוקר עד אותה שעה לא היה יכול לאכול אח"כ אלא אכילה גסה. [אולם במקום "ספק" אם יד"ח המצוה, עיי במ"ב (סי' תמד ססי' ח) בענין ערב פסח שחל בשבת דטוב לחלק סעודת שחרית של פת לשנים דהא י"א דיוצא בזה ידי סעודה ג' אך דוקא אם יש לו שהות לברך בינתים ולהפסיק איזה שהות כדי שלא יהיה בכלל ברכה שא"צ. הרי שלא התיר דוקא אם אפשר לעשות היסח הדעת דאלי"כ יש לחוש משום ברכה שא"צ. וכן מוכח מהמ"ב בסי' רצ"א (שעה"צ אות ז), ולענין גדר היסח הדעת עיי בפרי תואר (סי' יט ססי' ז) ובמ"ב (סי' תקנב ססי' כא ובשעה"צ שם)].

אלא דלכאורה צ"ע מהא דכתב הב"י (סי' כה) בשם הרשב"א שאין לענות קדיש וכד', בין תפילין שיי' לתפילין ש"ר מפני שגורם ברכה שא"צ, ודלא כשיטת המרדכי שמתיר בכה"ג. ובאמת במגן גבורים (שם אות ז) יצא לחלוק עיי' כיון דעיקר האיסור להסיח בין תפלה לתפלה הוא משום גורם ברכה שא"צ אי"כ י"ל דכל שהוא צריך להפסיק ע"מ לענות עם הציבור לא חשיב גורם ברכה שא"צ, עיי"כ.

ונראה דס"ל להב"י דלעולם מותר לגרום ברכה שא"צ לצורך מצוה, אלא דשאני לענין תפילין דיוצא נמי עיי' שומע כעונה, ועיי"כ עדיף שלא יענה דאין לגרום ברכה שא"צ.

מעתה י"ל דלצורך מאה ברכות נמי מותר לגרום ברכה שא"צ דהרי זה בכלל צורך מצוה. וכן נקט הש"ה (שבת צ"ג ע"ג הובא בא"ר סי' רצ אות א) [ועיי בדרכי משה (סי' רמט)]. ועיי עוד בא"א מבוטשאטש (סי' רצ אות א) שכת' דאף לדעת הש"ה אם יש לו ספק אם כבר השלים המאה ברכות אין להרבות בברכות מספק]. וכן פסק בערוה"ש (סי' רצ אות א), וכן דעת החכמת שלמה (סי' מו סעי' ג). והגר"ז (סי' רמט קו"א אות ד) כת' דהסומך עיי' אין מזוהחים אותו.

מיהו דעת המ"א (סי' מו ססי' ח וסי' רמט ססי' ו) דאסור לגרום ברכה שא"צ לצורך מאה ברכות, והביא דבריו להלכה במ"ב (סי' יד), ועיי בניאור הלכה (סי' רמט ססי' מותר), וכן פסק הכה"ח (סי' רטו אות לו סי' רצ אות ב). אלא דקשה על דברי המ"א והמ"ב אמאי לענין סעודה שלישית מודים דמותר לגרום ברכה שא"צ. וי"ל דשאני מאה ברכות דאיכא דרכא אחריתי עיי' ריבוי האכילה ועיי"כ לא התירו לגרום ברכה שא"צ, משא"כ לענין סעודה שלישית דליכא דרכא אחרת [אבל אם איכא דרכא אחריתא אף לענין סעודה ג' אין לגרום ברכה שא"צ, עיי ברמ"א (סי' רצ סעי' א) ובמ"ב (שם)]. שו"מ בברכ"י (סי' מו אות ו ד"ה ומאחר) שחילק כנ"ל בשתי הנידונים, וכן פסק שם למעשה. ועיי מש"כ בזה הגר"ז (סי' רמט קו"א אות ד).

ולפ"ז יוצא דלכל צורך מצוה מותר לגרום ברכה שא"צ חוץ ממקום דאיכא דרכא אחרת. וכ"כ מהמר"י אסאד (ח"א ססי' כב). וכן מוכח מהמהר"ם שיק (סי' סא ד"ה ולפי הטעם) שכתב שאין משום גרם בשא"צ לעושה כן לצורך רוב עם הדרת מלך. וכן מבואר ברב פעלים (יו"ד ח"ב סי' ב ד"ה ברם) [שכת' שהשוטח עופות ובאים בעלי בתים ומכסים כל א' בפניו ומברכים כל א' על הכיסוי שעשה, שאין בזה משום גרם ברכה שא"צ כיון דכל א' רוצה לקיים המצוה ואינו דומה יחיד העושה מצוה לרבים העושים מצוה. ובבינת אדם (שער או"ה סוף אות ז) כת' לאסור בזה, עיי"ש טעמו. ועיי עוד בגליון פ"ה לענין רבים המקיימים מצוה האם א' מברך עבור כולם].

ואע"פ שמהמ"א (סי' רטו ססי' ו) משמע שהטעם דמותר לגרום ברכה שא"צ לצורך סעודה שלישית אבל לא לצורך מאה ברכות, הוא מפני שסעודת שלישית חמירא טפי מחובת מאה ברכות. מ"מ י"ל דלשאר מצוות מודה דשרי. והטעם לחלק בין חובת מאה ברכות לשאר מצוות י"ל עיי"פ מה שבארנו בגליון י"ד דחובת מאה ברכות חמרים תקנה עיי"פ סדר הברכות שרגילים לברך כל יום, כגון תפלת י"ח וכד' ואין חובה גמורה להוסיף עליהם (כגון עיי' ריבוי אכילת מאכלים וכד') כדי להגיע למנין מאה ברכות, עיי"ש, ודו"ק.

והנה אף לסוברים דאסור לגרום ברכה שא"צ לצורך מאה ברכות, מ"מ יש עצה להרבות ברכות ללא חשש גרם ברכה שא"צ, דהנה בעולת תמיד (סי' כה ססי' יב) הביא מוח' בטעם האיסור להפסיק בין תפשי"ר ותפשי"ר האם הוא משום גרם ברכה שא"צ או משום דהפסקה עצמה היא עבירה, וסיים דיש נפ"מ בזה דאם חבירו מברך על התפילין והוא יוצא בברכת חבירו דמשום ברכה לית לן בה אבל אי הפסקה עצמה עבירה אסור, עיי"כ. [וכבר הארכנו בס"ד ביסוד דברי העולת תמיד בגליון י"ד קחנו משם]. יוצא מדבריו דהיכן שיוצא עיי' חבירו אף אם מפסיק אין לחוש לברכה שא"צ (רק משום הפסקה) שהרי חבירו מוציא מדין שומע כעונה והוא עצמו אינו מברך. וכן ביאר דבריו התהל"ד (שם אות ד). ולפ"ז מצאינו עוד עצה בשבת ויו"ט להגיע למאה ברכות והיינו לעשות שינוי מקום (באופן שמתחייב שוב בברכה) וכד' כדי להתחייב שוב בברכה הראשונה ולבקש מחבירו שיוציאו בברכה זו. [ובגליון אחר נבאר בס"ד שאף עיי' שומע כעונה מהני למאה ברכות, ואכמ"ל].

ובנ"ח (ש"ר פרי בא הלי כ"ח) כתב דאם להם ריח רע מביט הכסא או מביט אחר בעת לימודם דבדרי תורה או בעת שמתפללים, מותר להשליך בלויי טחובת שרופים כדי שיעלה עשנם ויתבטל הריח הרע שלא ירגישו בו, או ישלכו מי וורדים שיש להם ריח טוב, וכנזכר באחרונים ז"ל. עיי"כ.

ובשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' ל"ח) נשאל באדם החולה דיוצא לו תמיד לחה מפני הטבעת מה יעשה, והשיב בסוף דבריו ש"ל דלענין אם יחזיק שם דבר שמריח טוב שיתגבר על הריח רע ולא יורגש כלל יהיה מותר בדברים שבקדושה (ועיי"ש דבאר אמאי אין דין ליהא זו כדן צואה). והובאו דבריו לד"ה במנחת יצחק (ח"ה סי' טו א).

אולם בשבט הלוי (ח"ג סי' י"ז) כתב בתשובה גבי אדם שפתחו לו פתח חדש בגופו ותלו לו כיס לקבל יציאותיו, דלענין הריח הרע אולי יש עצה שישים שם בושת המריח המבטל לגמרי ריח הרע, ואע"פ דיש לדון בזה בעלמא אם עיי' בטל דין צואה שיש בה ריח, והפוסקים יש א"כ עיי' החמירו אפי' כשהאדם אינו מריח, מ"מ אינו דומה דהתם עצם הצואה יש לה ריח, ולדינא עדיין יש לעיי' בזה, מ"מ בנידון דידן הרני נוטה להקל עיי' עצה זו, ויש לעשות הכל להקל על ת"ח בעל יסורים שלא יבטל מתורה ותפילה. עיי"כ. הרי דלא נקט להקל בשופי אם לא במקום צורך גדול (וכ"ז לענין הריח הרע, אולם אכתי יש לדון מחמת הצואה עצמה שאוסרת אפי' ללא ריח, עיי"ש מש"כ בזה). ובהשטות שם כתב דשו"ר בשו"ת חיים (להגאון החב"י"ף [ח"ה סי' יג]) שפסק להקל כמשי"כ דאפשר לבטל ריח רע עיי' מנמו"ב.

איברא דיש להעיר דהלב חיים לא נשאל שם אלא אי מהני העשן כביסוי לענין צואה ודבר ערוה, ואף בתשובתו א"כ הביא ראיה אלא דשנן חשיב כביסוי ומחיצה. ולא איירי מידי לענין ביטול ריח רע עיי' דבר אחר. ומ"מ לעיקר דינא כבר נתבאר דהאחרונים נקטו להקל בזה, ובפרט בכה"ג דהצואה נמצאת ברשות אחרת (היינו בכה"ג דאינו אסור אלא מחמת הריח הרע, אולם בצואה פעמים דאסור מחמת הצואה גופא אפי' בדליכא ריח רע וכמבואר בסי' עיי"ש עיי"ש).

[כתב עיי' הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר ענייני ספירת העומר

ימי הספירה זמן תיקון המידות, ועיי' זוכין לתורה - ימי הספירה באו לתקן המידות, וזהו שדרך ארץ קדמה לתורה, היינו שצריך לתקן את עצמו בשבועות הללו כדי שיכול להכניס לעצמו דבריו תורה"י. (חידושי הר"ם שו"ת, עניני ספירת העומר)

- "אם אין ד"א אין תורה וכי ר"ל שצריך תחילה לתקן את עצמו במידות, ובה שתכון התורה עליו, שאינה שובת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות". (רבינו יונה, אבות פי"ג מ"ז)

- "אבל האדם הנמשל לעיר פרא, אשר אסור בזיקי התאוה כיום הוולדו, רודף ממתקים והרעב תענוגים רגון תמיד ובעל גאווה, גם אם חונן בכשרון החכמה בתכונת נשמתו לא תמצא ידו לעשות חיל בלימודים, כי מידות מגונות ערלת לב ואוטם המוח, והם סוגרים דלתות החכמה ונועלות שערי הבינה, כי בסוד ולהבין כל המידות הנזכרות שנוכרו בהם, ויכתיב ושתתקן כל אחד מאתנו מיני אעשה ג"כ אני וישבו בתשובה שלימה לפני השי"ת". (אוהב ישראל, עניני ספירת העומר)

נערך ע"י מחבר קונטרס
"עבודת ספירת העומר
וחג השבועות"
מסדרת עבודת המועדים